

El naixement de l'autonomia balear va ser un procés lent, ple de renúncies i frustracions, culminat amb l'aprovació –amb l'abstenció del partit que seria majoritari a les Illes– a l'últim paquet dels estatuts aprovats, juntament amb els de Madrid i Extremadura.

La regionalització avortada. Just després de la mort del dictador Francisco Franco (1975), els sectors que s'autoanomenaven *aperturistes* –això era: els que volien la transició des del règim franquista a un de democràtic– assumiren que el procés de *regionalització*, tal com l'anomenaven, era ineluctable per a Espanya. Entre d'altres, defensaven la posada en marxa d'aquest procés el mallorquí Josep Melià, que era des de 1974 procurador en Corts, el ministre d'Informació i Turisme Pío Cabanillas o el jurista –i posteriorment destacat reformista– Miguel Herrero de Minón. Aquest últim publicava –tal com aquest setmanari ja hi ha fet referència algun cop– un article d'opinió en el *Diario de Mallorca* el 17 de gener de 1976, titulat *El Estatuto balear*, en el qual feia vots perquè “allà on hi ha un sentiment regionalista, conservi's; allà on no n'hi ha, que es creï”. Era la teorització *avant la lettre* del que llavors seria el *café per a tothom* autonòmic. Fins i tot Manuel Fraga, que en aquell any aspirava a ser d'aquest grup oberturista, deia en unes declaracions al diari francès *Sud-ouest* que “la regionalització a Espanya no es podrà parar”.

Aquest regionalisme no s'amagava de tenir una intencionalitat estratègica clara: evitar el creixement del nacionalisme. Herrero de Minón, en l'article citat, ho deia clarament quan hi afirmava que la “regionalització” havia de permetre “superar fetixismes històrics” –en referència als estatuts d'autonomia republicans de Catalunya, País Basc i Galícia– i fer de mur de contenció davant de “l'autodeterminació” que proclamaven els nacionalistes.

En aquest context, de manera extraoficial, els aperturistes –que a partir de juliol de 1976 copen el govern amb el nomenament pel rei d'Adolfo Suárez com apresident del govern– van especular amb la idea que Balears fos una mena de laboratori de proves. Feren córrer la brama que es podria concretar

El cop d'estat de 1981 determinà que l'Estatut balear passés de ser de la via ràpida i de més compe-

Un estatut de cop

L'Estatut d'autonomia de les Illes, que nasqué determinat pel cop d'estat de 1981, compleix trenta anys.

un estatut autonòmic abans de la futura Constitució. Jurídicament estaria basat en la insularitat, a l'estil del règim especial de Canàries, i políticament quedava obert tot, ja que no es va concretar res per aquest costat. Una ambaixada po-

lítica, encapçalada pel president de la Diputació, anà a Canàries a *estudiar* el model per a implantar a Balears. Però no es concretà res.

Ben aviat, el mateix 1976, els esdeveniments polítics deixaren l'opció estatu-

tències a la més lenta i de menys autogovern.

tària balear a l'oblit. El que no s'oblidà, a Madrid, però, fou la idea d'Herrero de Miñón expressada en el diari mallorquí que al cap de pocs anys es concretaria en el *café per a tothom*.

El procés preautonòmic. Després de les primeres eleccions, celebrades el 15 de juny de 1977, s'iniciava en teoria la negociació entre els electes per Balears i el govern central per a assolir un Estatut d'autonomia per a les Illes. Si més no, així ho preveia el pacte autonòmic signat per tots els partits illencs abans dels comicis, pel qual es comprometien que els futurs electes es dedicarien sobretot a "lluitar per la consecució" el més aviat possible, o sigui sense esperar a la Constitució, "d'un Estatut d'autonomia".

Els sectors més nacionalistes, el PSM i els socialment nucleats entorn de l'Obra Cultural Balear, pressionaren tant com pogueren UCD, PSOE –les forces que tenien representació al Congrés i Senat– i AP –que tenia un senador– perquè assumissin allò previst en el pacte esmentat. El 29 d'octubre de 1977 se celebrà a Palma una manifestació de les més concorregudes de la història sota el lema "Volem l'Estatut", organitzada per l'OCB. Els partits centrista i el socialista, temorosos que els nacionalistes poguessin obtenir rèdit de la reivindicació de l'Estatut, se sumaren a la manifestació per provar d'igualir-la. La data ha quedat com un fita en la lluita per la consecució de l'autonomia. Tanmateix, vist com va anar tot el procés posterior, es pot dir que l'intent d'igualment per part d'UCD i PSOE va reeixir.

A partir d'aquell moment, i en contra del que preveia el pacte autonòmic, les dues forces majoritàries foren les úniques que protagonitzaren el procés i que negociaren el que s'anomenà el règim preautonòmic, que quedava molt lluny de la reivindicació nacionalista i de l'OCB. El març de 1978, per mitjà d'un decret, el govern d'UCD presidit per Suárez creava els Consells Insulars, com a ens de representació política de cada una de les illes –agrupant Eivissa amb Formentera–, i tots junts formaven el Consell General Interinsular (CGI) com a ens de govern preautonòmic balear. Aquest ens no tenia pràcticament ni pressupost ni competència. Però era la primera vegada en l'era contemporània que les Illes gaudien d'institucions d'autogovern.

El CGI el van formar els mateixos electes de 1977. I el 1979, juntament amb les primeres eleccions locals, es van triar directament els membres de cada Consell Insular per primer cop. La unió de tots plegats formava, com abans, el CGI, que fou presidit, com abans, per Jeroni Albertí, d'UCD.

Aquesta majoria centrista va ser la que s'encarregà d'iniciar les negociacions formals amb el govern central, a partir de l'aprovació de la Constitució (desembre de 1978) per a pactar i aprovar el futur Estatut d'autonomia.

La gran renúncia. La Carta Magna preveia dos canals per a accedir a l'autonomia. El més ràpid i amb més com-

L'octubre de 1977 se celebrà a Palma una manifestació històrica amb el lema "Volem l'Estatut"

petències, el de l'article 151, i el més lent, de menys competència i que s'anomenà de "règim comú", el de l'article 143. Implícitament es donava per fet que la segona via era per a les regions en les quals no tan sols no hi havia hagut mai autonomia sinó tampoc voluntat de tenir-ne. Com que a Balears es tenia el precedent de la discussió per a un Estatut durant la República, els partits majoritaris, empesos pel PSM i l'OCB, assumiren que les Illes havien d'arribar a l'autonomia per l'article 151.

Tot canvià radicalment amb el cop d'estat del 23 de febrer de 1981. Forçats pel rei, i per intentar esvaïr l'amenaça d'un altre cop militar, UCD i PSOE acceptaren el canvi de via per a les autonomies que no estaven en marxa, entre les quals, Balears –i per als estatuts vigents es féu una llei, l'harmonització autonòmica, que intentava reduir-ne les competències, i que finalment el Tribunal Constitucional va matisar. Formalment, els partits illencs havien d'assumir la renúncia. Un any abans, a Andalusia, la rebel·lió d'un sector d'UCD, pel mateix motiu –perquè el govern central, del mateix partit, volia imposar un estatut per la via del 143– va forçar que la regió fos finalment autonòmica per la via del 151. A Balears no hi hagué cap rebel·lió. El president del CGI i d'UCD-Illes, Jeroni Albertí, segons explicà en una entrevista posterior, es va assabentar del canvi del 151 al 143 "per la ràdio mentre m'afaitava". I per suposat no se li va ocórrer fer el mateix que havien fet els companys andalusos. En el cas del PSOE, qui va ser-ne més tard secretari general (1991-1995) i aleshores ja n'era dirigent, Joan March, explicava en una entrevista –en el col·leccionable publicat per Promomallorca entre 1995 i 1996: *Memòria Viva. Mallorca des de la mort de Franco fins avui, 1975-1995*– que "l'executiva federal ens va dir que hi havia molta preocupació dels militars (...) i,

EFE

El 1976 fins i tot Manuel Fraga volia la regionalització per a Espanya, i Balears n'havia de ser el laboratori de proves, però no fou així.

per tant, que convenia passar al 143 (...) vertaderament la redacció de l'Estatut va ser una conseqüència directa del 23-F (...) Si nosaltres [el PSOE balear] no ho acceptàvem, de cap manera ens aprovarien [el Congrés] la via del 151 (...) per tant acceptarem el canvi", a través d'un congrés extraordinari.

A banda d'Andalusia, també el País Valencià i Canàries, per exemple, tingueren autonomies ampliades posteriorment, amb nivells competencials semblants a les inicials del 151. No passà així a les Illes, on a les dues forces majoritàries, UCD i PSOE, ja els va estar bé la renúncia.

El PSM, per descomptat, s'oposava aferrissadament al canvi. Però malgrat l'entusiasme que posaven els nacionalistes a lluitar contra els fets consumats, la renúncia va ser inevitable. Perquè, al cap i a la fi, els qui podien fer i desfer eren UCD i PSOE, que representaven les forces majoritàries al Congrés i Senat, on s'havia d'aprovar l'Estatut.

Els dos anys següents, els partits balears continuaren negociant la futura redacció estatutària. El procés sempre va estar marcat per les propostes de màxims que feia el PSM, amb el suport social que li donava l'OCB, l'oposició furibunda que mostrava la dreta, AP, i el pacte entre UCD i PSOE, que a l'últim era el que comptava. La dreta s'oposava especialment a tot el que es

EFE

El 1978 el govern d'Adolfo Suárez creà el Consell General Interinsular de Balears, el primer ens d'autogovern de la història contemporània de les Illes.

Adduint que hi havia un defecte formal, l'AP de Cañellas es va oposar a l'Estatut

referia a la consideració legal del català –nom que la dreta abominava perquè no acceptava la unitat lingüística– i reivindicava per al futur Parlament una distribució d'escons per illes paritària, cosa que UCD-PSOE rebutjaven.

S'arribà a un acord definitiu entre UCD i PSOE a mitjan 1982. AP s'hi oposava per les dues raons abans referides. El PSM acceptava però encara reivindicava el sostre competencial més alt i denunciava el pacte "de mínims" entre centristes i socialistes.

Tal com estaven formades les Corts, a Madrid, l'Estatut havia de ser aprovat per força. Però la debilitat extrema de la UCD, que s'estava literalment diluint entre els diversos grups interns –socialdemòcrates, democratacristians, etc.– va fer impossible que el president Calvo Sotelo –el qual havia substituït el 1981 Adolfo Suárez– continués governant. Convocà eleccions anticipades per al 28 d'octubre. L'aprovació de l'Estatut hauria d'esperar.

El darrer estatut. Amb aquelles eleccions, el color de les Corts canvia. El PSOE fou el triomfador. El partit centrista es va enfonsar. AP era la segona força. A Balears guanyaren els socialistes, però AP hi quedà molt a prop. Dit d'una altra manera: la negociació de l'Estatut entre UCD i PSOE ara requeria l'acord de la dreta.

I va ser aleshores quan AP, ja dirigida per Gabriel Cañellas, a més d'Abel Matutes, s'oposà a l'Estatut. Adduí que hi havia un defecte formal –en la votació d'un ajuntament eivissenc en el moment d'exercir el que s'havia anomenat "la iniciativa autonòmica", és a dir, en la votació a favor de l'autonomia que havien de fer els municipis– i anuncià que estava disposat a recórrer al Tribunal Constitucional.

L'encallament de les negociacions no es va resoldre –de manera rocambolesca– fins la fi de febrer. Els de dreta s'abstindrien en la votació al Congrés, i amb la majoria absoluta socialista –i de les minories nacionalistes– podria tirar endavant l'Estatut balear. I així s'aprovà el 25 de febrer, en el darrer paquet, acompanyat dels estatuts d'Extremadura i de Madrid.

Miquel Payeras